

Beheersing van het mediterraan draaigatje er is hoop

Mediterrane draaigatjes hebben kolonies door het hele land. Het kan een behoorlijke uitdaging zijn om de aanpak hiervan op poten te krijgen én uit te voeren. Op een aantal locaties zijn de kolonies grootschalig aangepakt en bij een deel hiervan kan gesproken worden van succesvolle beheersing. Deze successen wil ik hier bespreken.

Tekst en foto's: Jitte Groothuis, Groothuis Onderzoek en Advies, KAD

Leadfoto: Werksters dragen een pop van een verse koningin buitenom naar een warme plek om verder te ontwikkelen.

Mediterrane draaigatjes

De afgelopen jaren zijn ze na hun ontdekking met grote regelmaat in het nieuws geweest: de 'mediterrane draaigatjes'. Deze groep van vier (nauwelijks te onderscheiden) mierensoorten uit het *Tapinoma nigerrimum*-complex heeft zich op meerdere locaties in Nederland weten te vestigen. Hier kunnen zij door hun talrijkheid (ze zijn hyperpolygyn, wat wil zeggen dat ze duizenden koninginnen per kolonie kunnen hebben) een groot grondgebied innemen. Hier onderdrukken de invasieve exoten de inheemse mieren, ondermijnen ze bestrating en zorgen ze op verschillende manieren voor (soms extreme) overlast voor omwonenden.

(H)erkenning

Op veel van de inmiddels bekende plekken hebben omwonenden al vele (soms al tientallen) jaren last van het mediterrane draaigatje. Het blijkt bijzonder moeilijk voor burgers, gemeenteambtenaren of bestrijdingstechnici om te herkennen dat de overlast niet wordt veroor-

zaakt door een lokale hoogactieve wegmierkolonie, of door een exoot die ook in de categorie 'kleine zwarte mier' zit. In tegenstelling tot een vrij lokale kolonie kan de exoot zich gedragen als een olievlek: door natuurlijke omstandigheden én door foutieve bestrijding verspreiden de exoten met hun vele koninginnen zich naar nieuwe nestgelegenheden door de buurt. Voordat men erkent dat er een iets serieuzer probleem is en voordat men gezamenlijk gaat zoeken naar een oplossing is men al snel jaren verder. Door aandacht in de media (vast geholpen door de mediagenieke naam van deze mieren) weten de verschillende partijen de laatste jaren gelukkig vaak wel de experts te vinden voor determinatie, waardoor elk jaar meerdere nieuwe kolonies 'ontdekt' worden.

Beheersing

Het merendeel van alle bekende kolonies is pas in de laatste drie à vier jaar ontdekt. Hoe realistisch is het om in dat tijdsbestek al tot een totale beheersing van

Een koningin wordt door haar 'onderdanen' het nest uitgezet. Nadat dit groepje ter observatie is meegenomen, blijkt dat zij ook sterft, of gedood wordt.

een kolonie te komen? Dat is het zeker niet! Overgaan tot beheersing in hetzelfde jaar als de ontdekking (wat doorgaans pas na behoorlijke vordering van het seizoen gebeurt) is zeer onwaarschijnlijk. De omvang van het probleem moet goed duidelijk worden, alle betrokkenen moeten worden ingelicht en overtuigd van de ernst en beleids- en beheersplannen moeten worden uitgewerkt. Het is maar de vraag of men startklaar is aan het begin van het volgende seizoen. Men mag er gerust van uitgaan dat het mediterrane draaigatje de eerste paar seizoenen met 2-0 voor staat. Bovendien zijn er, ook als er een beheertraject op basis van geïntegreerd plaagdierbeheer (IPM) actief is, zeer veel factoren die het succes hiervan kunnen beïnvloeden.

Successen

Wanneer wordt er dan succes geboekt? Dit is pas mogelijk als een kolonie van buiten naar binnen onder druk komt te staan, waardoor de kolonie gefragmenteerd raakt en afzonderlijke clusters elkaar niet meer verster-

Met injectie van kokend water in de bodem rondom nesten kunnen zeer veel mieren in korte tijd gedood worden. Niet elk type bodem of omgeving is hiervoor geschikt.

ken in aantal en voedselvoorziening. Bij een veldproef in 2021 werd bij de kolonie in Wageningen uitgegaan van deze situatie. Op deze locatie is sprake van een min of meer aaneengesloten koloniegebied, maar ook van losliggende fragmenten die niet (of slechts tijdelijk) met dit hoofdgebied verbonden zijn. Elf van deze fragmenten werden dat seizoen als behandelbaar bestempeld en met kleinschalige niet-chemische bestrijding (doorgaans met vriesspray) verder uitgeput. Dikwijls was er dan nog maar sprake van één of enkele actieve nestopeningen. Als genadeslag werd het (door middel van een vrijstelling beschikbaar gestelde) lokaasmiddel Maxforce Quantum ingezet. Bij aangedane populaties wordt vervolgens zelfs gezien dat verzwakte koninginnen worden afgezet buiten het nest. Binnen de vrijgestelde periode werd bij negen van de elf clusters de activiteit volledig bestreden. Aan de start van het seizoen van 2022 is dit succes grotendeels bewaard gebleven, maar door nabijheid van het nog sterke hoofdgebied van de kolonie is herkolonisatie natuurlijk niet uit te sluiten.

Verzwakte koloniefragmenten kunnen dus goed aangepakt worden, maar dit verzwakken is meteen de moeilijkste en mogelijk de kostbaarste stap. In een aantal steden zijn hier grote schreden mee gezet: hier werden met grote regelmaat de aanwezige nesten opgespoord, opengemaakt en verstoord, en met niet-chemische methoden werden zoveel mogelijk mieren gedood. De grote regelmaat speelt hierin wel een sleutelrol, want hiermee kan voorkomen worden dat de populatie weer aansterkt of het spreekwoordelijke groenere gras van de burens weet te vinden. Concreet betekent dit een arbeidsintensief traject waarbij vaak meerdere keren per week stenen of bestrating worden verplaatst en de nesten met vuur of kokend water/stoom worden behandeld. Máár, als dit goed gaat, dan kan de frequentie omlaag en de behandeling minder intensief worden.

Hoe heeft een dergelijk traject uitgekapt?

In Ulft werd het koloniegebied (een straat rijtjeswoningen) van zo'n 1600 m² compleet teruggedrongen. In 2020 werden nog enkele ver van elkaar liggende fragmenten gevonden en behandeld. Sinds 2021 zijn er geen mediterrane draaigatjes waargenomen, maar wel vele opbloeiende populaties van inheemse mierensoorten.

In Nieuwveen werd een kolonie op zo'n 6000 m² met meerdere woningen en een schoolgebouw teruggebracht naar drie kleine clusters in 2020, die in 2021 ook zijn verdreven. In één tuin werden dat najaar nog enkele mediterrane draaigatjes gezien, maar van een overlastsituatie was zeker geen sprake meer. In 2022 zijn ze hier nog niet waargenomen.

Een groot succes werd behaald in Alphen aan den Rijn, waar binnen zo'n 2300 m² erg veel overlast werd ervaren en op meerdere plekken de bestrating haast een woestijn was geworden door uitgegraven zand. Hier werd op het hoogtepunt van het beheertraject om de week een groot deel van de bestrating verwijderd, de bodem gestoomd en voorzien van nematoden als biologische bestrijding. Dit laatste heeft als voordeel dat het ook toegepast kan worden op plekken waar de fysische

Voorbeeld van bestrating in de Alphen aan den Rijnse straat Grashof, voordat er een centrale aanpak werd gestart. Foto: Cyclomedia

behandeling niet uitvoerbaar is. Deze gecombineerde aanpak heeft gezorgd voor een overlastvrije situatie voor de omwonenden en voor terugdringing van de populatie tot enkele losse kernen. In 2022 wordt hier nog aan gewerkt om een heropleving te voorkomen. Dan zijn er nog de 'kleine overwinningen' van locaties die zo snel ontdekt zijn dat er geen grootschalige overlast is ontstaan. Zo werd in de plaats Haghorst al bij het plaatsen van een grote olijfbom in de tuin ontdekt dat er iets niet in de haak was: er kwamen wel erg veel mieren uit de kluit, die gekoloniseerd bleek te zijn door het mediterrane draaigatje. Dankzij de tijdige determinatie kon voorkomen worden dat deze kluit de bron werd van een probleem in de wijk.

Uiteraard mag men ook trots zijn op locaties waar beheertrajecten nog in intensievere fases zijn, maar waar door deze aandacht wel verdere uitbreiding van het territorium van deze exoot wordt tegengehouden of teruggedrongen. Een dergelijk traject is immers altijd een meerjarenplan waarbij men niet in korte tijd maximaal resultaat kan behalen.

Mensen kunnen overlast ervaren van het mediterrane draaigatje omdat zij venijnig (en met veel tegelijk) kunnen bijten.

Voor alle locaties geldt dat, ook na een schijnbare 'overwinning', langdurige monitoringstrajecten in latere jaren erg belangrijk zijn om zeker te zijn van het behaalde succes.

Uitdagingen

Zijn we er dan helemaal uit? Nee, natuurlijk niet. Iedere locatie is beduidend anders en brengt weer nieuwe uitdagingen met zich mee. Wat dacht u van plekken waar een populatie buiten wel onder controle te krijgen is, maar waar vervolgens een omvangrijke bron in de bebouwing (daken, spouwen, et cetera) overblijft die niet makkelijk uit te putten en te isoleren is. Bij de huidige succesverhalen werd bovendien in de meeste gevallen gebruikgemaakt van een chemische 'sluitsteen', wat voor mieren al snel de vorm van een lokaasmiddel heeft. Omdat het mediterrane draaigatje een relatieve nieuwkomer is en niet als doelorganisme in toelatingen is opgenomen, moeten geschikte middelen dus ontdekt worden via proefontheffingen of toegepast worden middels vrijstellingen.

Het verzwakken van een populatie mediterrane draaigatjes is bovendien complex vanwege de aanwezigheid van inheemse mierensoorten (voornamelijk de wegmier en de zwarte zaadmier), wat doorgaans vooral aan de grenzen van het koloniegebied het geval is. Als door verkeerde uitvoer van het beheersplan of door (ongetwijfeld goedbedoelde) acties van derden óók de inheemse mieren bestreden worden, dan kan het mediterrane draaigatje kans zien om haar kolonie uit te breiden of haar toevlucht te zoeken in het vrijgekomen territorium.

Er is hoop

Het mediterrane draaigatje is een lastige invasieve exoot en absoluut een grote uitdaging. De laatste kolonie is zeker nog niet ontdekt en er lijkt voldoende mogelijkheid voor het ontstaan van nieuwe vestigingen. Opsporing en preventie moeten hoger op de agenda komen, maar gaan de bestaande kolonies niet verhelpen. De ervaring van de afgelopen jaren toont aan dat met voldoende inzet behoorlijk goed resultaat behaald kan worden, maar daar moeten dan wel de wil en de middelen voor zijn. ●

Summary

Control of ants in the *Tapinoma nigerrimum*-complex remains a challenge. This challenge lies not only in the biological aspects, such as the multitude of queens in a colony, but also in the difficulties of setting up and managing an IPM-based approach. Yet, several municipalities have implemented multi-year projects that have seemingly achieved total control or have greatly diminished the pest burden experienced. This proves that not all hope is lost, despite the regular discoveries of 'new' established and imported colonies.